

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103

Onder redactie van **Ds K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Prof. Dr J. Waterink**

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr C. Bouma, 's-Gravenhage; Dr K. Fernhout, Vreeland; Prof. Dr F. W. Grosheide, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr D. Postma, Burgersdorp (Zuid-Afrika); Dr A. Ringnalda, Soerabaja; Dr J. C. Rullmann, Wassenaar; J. Strikwerda, Dokkum; Dr J. Thijss, Zwolle; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Stukken voor de Redactie zende men aan den secretaris der Redactie:
Dr. C. TAZELAAR, 2e Const. Huygenstr. 77, Amsterdam.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 35 ct. p. regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Iets over de gegevens van de nieuwere zielkunde in verband met den ambtelijken arbeid. III. — Uit de Schrift: Heilsverwachting in den nacht. (Jes. 8: 17). — Kerkelijk Leven: Over het nieuwe concept van Dr J. G. Ubink (VII). — Lit. en Kunst: De weg der eenvoudigen, door P. Kenning. — Het Boek van de Week: Stefan Zweig: „Josef Fouché“. — Uit het Pol. en Soc. Leven: Werkstaking. IV. — Opvoeding en Onderwijs: „Vrijwillige stopzetting“. — Uit de Buitenl. Kerken: De actie van de jongereformeerden in Zwitserland. — Perschoon. — Boekbespreking. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

Iets over de gegevens van de nieuwere zielkunde in verband met den ambtelijken arbeid.

III.

Van groote beteekenis voor den ambtelijken arbeid is ook hetgeen de nieuwere zielkunde betoogt omtrent de oorzaken van allerlei verschijnselen, die juist in het ambtelijke leven tot zooveel moeilijkheden aanleiding kunnen geven.

Verschijselen als koppigheid, ongedurigheid, ongezegelijkheid en, wat meermalen voorkomt in dorpen zoowel als in steden, het verschijnsel, dat menschen schijnbaar twee levens leiden, terwijl toch in wezen bij een dieper doorzien der feiten er van één leven, van een zondige levenshouding gesproken kan worden — al deze verschijnselen heeft de nieuwere zielkunde op een eigen wijze in een klaar licht gesteld.

Koppigheid b.v. is een kwaal, die voor veel menschen, die er mee behoeft zijn, nimmer lastig is, maar die misschien nog meer moeite geeft aan de personen, die die koppige menschen altijd moeten leiden.

Vroeger beschouwde men koppigheid in den regel als een (zondige) uiting van de behoefte om zich te laten gelden. Men dacht dan, dat zoo iemand eenvoudig niet buigen wilde en daarom, zooals men het uitdrukte, „een kop toonde“. Natuurlijk was bij deze ouderwetse opvatting de zaak wel heel erg simpel. Iemand was dan koppig, omdat hij koppig wilde wezen. Die koppigheid moest dus worden gebroken, bij een kind moest die koppigheid er dan uitgeslagen worden en bij een volwassene moest men het zoo lang vermanen tot het harde hart tot inkeer kwam.

Nader onderzoek bracht hier echter merkwaardige feiten aan het licht.

Indien de oude opvatting juist geweest ware, zou men natuurlijk niet kunnen verwachten, dat koppigheid juist voorkwam bij ietwat schuchtere en schuwe menschen en zou men zich zeker niet kunnen voorstellen, dat juist angstige kinderen de meest koppige zijn.

En nu is dit toch inderdaad het geval. Zeer dikwijls is koppigheid eenvoudig een andere vorm voor angst en dat niet alleen bij kinderen, maar ook bij volwassenen. Hoe beperkter de capaciteiten en de levenssfeer van den mensch, special van den angstigen mensch, hoe meer er neiging bij hem is om koppig zich tegen de wereld te openbaren en tegen allerlei goede bedoelingen, die zijn omgeving met hem heeft, zich te verzetten.

De koppigheid, die ook wel stijfhoofdigheid genoemd wordt — maar deze omschrijving is minder gangbaar in de nieuwere terminologie en geeft bovendien een ietwat andere wending aan het begrip, omdat stijfhoofdigheid niet altijd koppigheid is — is in wezen niet een uiting van iemands kracht maar van iemands zwakte. Zoodra iemand zich koppig gaat gedragen, bewijst hij daarmee, dat hij zelf gevoelt in een slop te zitten. Wanneer ik in een slop ben vastgelopen, kan ik maar één kant meer op en dat is: terug. Zoo gaat het nu ook met de koppigen. Iemand wordt b.v. koppig (er zijn ook allerlei andere mogelijkheden, waarover straks), wanneer hij voelt, dat hij niet verder kan, hetzij dat hij merkt, dat hij dan tot consequenties gebracht wordt, die hij niet wil aanvaarden, hetzij omdat hem zelf de capaciteiten ontbreken, zijn eigen standpunt verder door te voeren, hetzij omdat hij in de tegenpartij zooveel kracht gevoelt,

dat hij niet anders durft dan ophouden met verder te redeneeren. In zulke gevallen nu doet zich een merkwaardige complicatie voor. Dat de man kwam op de plaats, waar hij tenslotte halt moest houden met zijn redeneeren of met zijn streven, is al een gevolg van het feit, dat hij eigenlijk niet voldoende de mogelijkheden overzag. Hij had van te voren moeten zien, dat hij in een slop zou vastloopen. Bij voldoende geestelijke capaciteiten zou hij ook altijd eenig besef hebben gehad van de mogelijke bezwaren, die er tegen zijn standpunt te opperen waren. Hij zou ook met een zekere voorzichtigheid zijn verder gegaan, toen hij merkte, dat er bezwaren waren geopperd. Maar dat hij dit alles niet deed, wijst reeds op een gebrek aan capaciteiten, een gebrek aan geestelijke ontwikkeling.

Anderzijds staat hij nu op het moment, waarop hij tot halt houden gedwongen wordt, ietwat verlegen. Hij voelt hier een soort minderwaardigheid; een mogelijkheid, dat men hem zal uitlachen, omdat hij op zijn schreden moet terugkeeren. Dat geeft hem een angstgevoel. Daarop volgt dan de dring tot zelfhandhaving. Maar om zichzelf te handhaven ziet hij maar één uitweg, dat is koppig, en in dit geval dom, te blijven staan op de plaats waar hij gedwongen werd halt te houden.

De vraag, wat wij nu onder koppigheid hebben te verstaan is hier op haar plaats. Koppigheid is iets anders dan eigenwijsheid. De eigenwijze of eigenzinnige mensch houdt steeds zijn eigen meening vast. Maar de koppige mensch houdt vast aan zich zelf, verzet zich tegen een werkelijk aanwezigen of vermeenden aanval op zijn eigen waarde. Er komt bij den koppige steeds het element in het geding, dat hij zijn eigen persoon tot gelding wil doen komen. Is dus bij eigenzinnigheid of bij eigenwijsheid een element aanwezig, dat wij positief zouden kunnen noemen (de eigenwijze houdt iets vast), bij den koppige is het de instelling van de negatie. Hij wil niet, dat men hem als minderwaardig beschouwt. Zoo is er dus bij den koppige altijd het element van de vrees voor de aanranding van het eigen ik.

Dat deze koppigheid nu op allerlei wijzen weer met angst kan samenhangen, moet duidelijk zijn. Het zou ons te ver voeren hier over de verschillende vormen van angst te spreken. Slechts wijzen wij erop, dat deze angst aangeboren kan zijn of op een natuurlijk aanwezigen aanleg kan berusten, terwijl het ook mogelijk is, dat deze angst door bepaalde levenservaringen in de kinderjaren werd gekweekt en versterkt. In den regel zal de vreesachtige mensch niet een angstig mensch behoeven genoemd te worden. Het woord angst heeft in de psychologie nu eenmaal een eigen beteekenis. Vrees is betrokken op een iets, dat buiten mij is en waarvan ik met goede gronden kan aannemen, dat het mij een gevaar zou kunnen opleveren. Bovendien is vreesachtigheid ook een zekere remming in de uitlevingsmogelijkheden. Een kind b.v., dat vreesachtig is, durft zich niet te geven bij het spel en durft tegen vreemden niet te spreken.

Angst grijpt echter veel dieper in. Angst komt altijd van binnen uit. De angst is een permanente gesteldheid, die samenhangt met een gevoel van minderwaardigheid enerzijds en met een overschatting van de waarde van het ik anderzijds. Een angstig kind is dus altijd in den toestand van angst; een vreesachtig kind alleen maar dan, wanneer door uitwendige omstandigheden die vrees wordt geprikkeld.

Zoals er nu angstige kinderen zijn (en in sommige ontwikkelingsperiodes komt deze angst over een groot deel van de kinderen), zoo zijn er ook angstige volwassenen, die altijd den druk voelen van de dreiging tegen de eigen persoonlijkheid. Als middel tot zelfverweer, als middel tot zelfbeveiliging dus, wordt dan de koppigheid te haat genomen.

Nu spreekt het wel weer vanzelf, dat ook deze koppigheid weer op zeer onderscheiden manieren kan worden uitgeleefd.

Ik herinner mij een geval van een boerenknecht, die in een zeer goed en vriendelijk milieu leefde, maar intusschen onder den druk van zijn angst nooit weg komen kon. Hij trachtte door koppigheid zichzelf tegenover zijn angst te handhaven. Zoals gewoonlijk was ook hier het gevolg, dat zijn minderwaardigheidsgevoel al grooter werd. Immers de houding van de omgeving tegenover den betrokkene kon er onder deze omstandigheden niet beter op worden. Tenslotte stak hij uit pure koppigheid den brand in de schuur van den heer bij wien hij in huis was. Hoe randselachtig zoo iets ook moog schijnen, toch komen deze dingen vaker voor dan men denkt. Deze vorm van koppigheid noemen we herostratische koppigheid. Deze naam herostratische koppigheid is afgeleid van den naam van Herostratos, die in 356 voor Chr. in Ephese een tempel in den brand stak om zijn naam te vereeuwigen. Zulke figuren handhaven tenslotte zichzelf door een dwaze daad en wanneer hun naam straks in de courant staat in het bericht van den brand en later weer in het bericht van de terechtzitting, hebben zij een groot gevoel van voldoening, omdat zij hun persoon op die wijze hebben gehandhaafd.

Er zijn natuurlijk ook allerlei andere vormen van koppigheid. Zoo denken we hier aan den heroïsch-vorm. De heroïsch-koppige valt op, doordat hij luidruchtig doet, dikke woorden zegt, bij ordeverstoringen gaarne de eerste is. In dit geval oefent het communisme groote aantrekkingskracht op hem uit. Of ook wel, doordat hij bij ordehandhaving gaarne de eerste is. In zulk een geval is hij een actief fascist.

Merkwaardig is, dat heroïsch-koppigen het in de maatschappij ver kunnen brengen. Soms zelfs tot een leidende positie kunnen komen, al blijkt dan achteraf ook dikwijls, dat de keuze van den leider allerminst gelukkig was. Immers, dezulken blijven ook als leider kleingeestig, zij leggen op alle slakken zout, omdat zij in elke kleinigheid een aanval op hun persoon meenen te ontdekken. Zij blijven onder alle omstandigheden de koppige zelfhandhavers en werken zich niet anders dan uiterst moeilijk op tot de hoogte, vanwaar men een breed blik heeft over de zakelijke en principiële belangen en doelstellingen.

Vanuit dit gezichtspunt moet ook menig conflict, dat een kerk verscheurde, worden bezien.

J. W.

UIT DE SCHRIFT

Heilsverwachting in den nacht.

Daarom zal ik den HEERE verbeiden, die Zijn aangezicht verbergt voor den huize Jakobs. Jes. 8: 17.

Dat is nu de durf en de zekerheid van het geloof: den Heere verwachten, ook al verbergt Hij Zijn aangezicht. Hopen op hoop tegen hoop. Dwars tegen de publieke opinie in en tegen al wat men op zijn vingers logisch uitrekken kan toch hopen op het heil des Heeren en op Hem zelf.

Zoo is het in Juda in de dagen, waarin Jesaja de boodschap brengt van zijn God.

Zwart en onheilspellend is de horizon. Van ver komt het onheil aanstluipen als een naderend onweer. Bloek van schrik spreekt men in Jeruzalem over wat al te wachten staat. De publieke opinie cordeelt, dat het onheil niet meer af te wenden is.

Maar in het midden van dat zondige en nu bangste volk staat de profet met zijn kleinen kring van geloovigen om zich heen. In zijn ziel en in de hinnen is het anders — hij blijft den Heer verwachten.

Er is ook reden voor dit sombere pessimisme. Want de Heere verbergt Zijn aangezicht voor het huis van Jakob. Hun zonden hebben scheiding gemaakt tusschen Hem en hen.

Nu zullen ze straks wel in de benauwdheid

tot Hem gaan roepen om hulp — maar tevergeefs zal het zijn. Hij verbergt Zijn aangezicht, zoodat ze niet kunnen zien in die vriendelijke oogen en niets hooren van Zijn mond, of het moest het dreigen van verdere straffen zijn. Zwart en zwijgend, Israël, wordt de oordeelsnacht van Gods toorn.

Maar daar in het midden van het beangste volk, waarover Gods oordeelen geeslend gaan, staat die kleine kring van geloovigen rondom den profeet en het profetische woord. En die profeet met zijn kring deelt in het pessimisme der ongeloovige massa niet. „Ik zal den Heere verbeiden, die Zijn aangezicht verbergt.”

Dat is het wonder van het geloof en zijn kracht. Wachten in den nacht. Niets is er te zien; Geen flonkerende ster. Geen streep van licht. Geen enkele reden, waarom men zou mogen en durven hopen op verandering. Maar dan, in den bange onheilsnacht, dan beidt het geloof met den profeet mee en om zijn door den Geest hem gegeven woord, op het heil des Heeren, en zingt zachtjes: „Ik blijf den Heer verwachten”.

* * *

De publieke opinie begint iets te vertoonen in onze dagen van wat haar in Jesaja's dagen geteekend heeft. Bange vrees. Het sombere pessimisme, dat het spaak loopen zal. De logisch uitgerekende verwachting, dat we den chaos tegemoet zullen gaan.

En er is reden, het zoo te verwachten. Gods oordeelen teisteren de volken, die in hun dulle roos van Hem ver afgeweken zijn. Overal de lastering en de vloek en de zonde. Wat is er anders te verwachten dan toorn en straf? Zwart wordt Gods hemel. De Heere verbergt Zijn aangezicht.

Maar de kleine schare, die leeft bij en heeft voor het Woord des Heeren, behoeft het niet zoo te doen. Ze mag in den vallenden nacht, stikdonker om haar heen, uitzien naar den Heere, rekenen op Zijn heil. Wachten, het adventswoord der Oude en der Nieuw-Testamentische Kerk. Wachten in den nacht.

Wat ook die tijden bergen in hun schoot — die kleine kring zal den Heere zien komen ter hulp. Ook al zou in deze Adventsdagen de toekomst die zijn van het Beest, daarachter rijst de morgen van het nieuwe Jeruzalem en van den komenden Heere.

Wie den Heere liefheeft, wacht. Totdat de morgen daagt van het heil.

C. B.

KERKELUK LEVEN

Over het nieuwe concept van Dr J. G. Ubbink (VII.)

Afzonderlijke vermelding en bespreking verdient m.i. de meening, die dr Ubbink verdedigt met betrekking tot het getuigenis des Heiligen Geestes.

Men weet, wat in dezen onze belijdenis zegt. Zij immers spreekt in artikel 5 uit, dat wij „alle deze boeken” (de in artikel 4 opgesomde 66 kanonieke boeken) „alleen ontvangen” „voor heilig en kanoniek”; en dat wij „zonder eenige twijfeling gelooven wat DAARIN begrepen is... inzonderheid, omdat ons de Heilige Geest getuigenis geeft in onze harten, dat ZIJ van God ZIJN”.

Nu is het ons er in dit artikel allerm minst om begonnen, ook maar iets op te rakelen van het debat, dat gevoerd is, en nog steeds niet tot rust gekomen, over plaats, betekenis, inhoud van dit getuigenis des Heiligen Geestes. Wij hebben er immers geen enkele behoefte aan, het terrein van de „ongeschreven belijdenis” te helpen vergroten of verkleinen voor het besef van dr Ubbink, of van wien dan ook; en dat in een tijd, waarin meer dan eens die „ongeschreven belijdenis” wordt nagespeeld tegen de geschrevene. Het gaat thans alleen over de vraag, wat de geschreven belijdenis zegt; en in verband daarmee, of hetgeen dr Ubbink daarnaast, of ook daartegenover, stellen wil, op juiste wijze door hem aangediend en ondersteund wordt.

* * *

Nu heeft dr Ubbink gemeend, „een geheel samenstel” van „dwaalwegen” te kunnen aanwijzen, waarvan hij onder ons „afzondering” propageeren wil. Immers, door „afzondering van deze” (dwaalwegen), hoopt hij „weer vrije baan te krijgen voor een zuiverder Schriftuurlijke en Reformatische kerk en religie”. En nadat hij dan zijn bedoeling in het algemeen aldus heeft omschreven (179), handelt hij daarna allereerst over „het testimonium Spiritus Sancti (het getuigenis des Heiligen Geestes) aangaande de Heilige Schrift” in het bijzonder.

Dr Ubbink is zich ervan bewust, dat dit punt van het getuigenis des Heiligen Geestes aangaande de Schrift „het logisch eerste punt is, waarin (zijn Proeve afwijkt” (179) van de „niet-officiële leervormen”, gelijk ze onder ons plegen erkend te worden.

Toch deert dit laatste hem niet, en meent hij, dat ook anderen zich niet daaraan stooten mogen.

Immers, hij zelf draagt in zijn Proeve, naar hij meent, weer een opvatting voor, die terugkeert tot de nuchtere (190), oorspronkelijke, essentiële, reformatische opvatting van Calvin.

Weer wordt dus Calvin en met hem de „eerste reformatie” tegenover de „latere”, veelszins gedatureerde, reformatoren gesteld.

Nu is het eigenlijk niet gemakkelijk, in dezen een andere opvatting tegenover dr Ubbink staande te houden, en — om nu eens bij deze historische constructie te blijven staan — uitspraken van Calvin zelf tegen dr Ubbink's betoog aan te voeren, welke diens opvatting omtrent Calvijn's bedoeling zouden weerspreken, en als misduiding van den hervormer zouden afwijzen. Immers, natuurlijk zonder dit te bedoelen, heeft dr Ubbink zich eigenlijk tegen zulke contra-betoogen bij voorbaat gedekt, door erop te wijzen, dat „Calvin ook maar een mensch was”, en „ook niet altoos alles gezien heeft, evenmin als wie ook” (190); alsmede door te constataren, dat de „gedachte van Calvin” soms „contradictoir” is (188). Wel past hier de vraag: indien dr Ubbink meent, dat Calvin op dit ook voor zijn besef kardinale punt uitspraken doet, die hem met zichzelf in strijd brengen, — gaaf het dan nog wel aan, met zooveel boudheid een „interpretatie” van Calvin, zoals dr Ubbink die geeft, aan te dienen als de ware, zulks dan tegenover de „ongeschreven belijdenis” van vele heden-daagsche calvinisten, ja zelfs tegenover in de confessie zelf neergelegde uitspraken, die dan van de lijn van Calvin heeten af te buigen (184, passim)? Wie Calvijn's gedachten op dit punt contradictoir noemt, zou bij wetenschappelijke bezinning erhaast vanzelf al toe neigen, aan te nemen, dat de belijdenis, indien zij innerlijk contradictoire uitspraken geeft, gelijk dr Ubbink inderdaad meent (180, 188, passim), hierin juist Calvin volgt, in plaats van „beduidend van hem af te wijken” (184). Maar dit zij daargelaten.

Voor ons blijft hier de vraag over:

a) wat beweert dr Ubbink omtrent de plaats, en den inhoud van het getuigenis des Heiligen Geestes inzake de Schrift? — en

b) geeft dr Ubbink hier de meening van Calvin getrouw weer; is dus zijn „Proeve” op dit punt inderdaad een terugkeer van een „niet-officiële leervorm” tot den echten, oorspronkelijken Calvin?

* * *

a) Wat het eerste vraagpunt betreft: dr Ubbink meent te mogen zeggen, dat bij Calvin het getuigenis des Heiligen Geestes GEEN betrekking heeft op het geheel der SCHRIFT, het geheel der 66 kanonieke boeken. Wij zullen hem letterlijk citeeren:

1. Dat Calvin — aldus dr Ubbink — „... spreekt van een getuigenis van den Heiligen Geest, kan ... niet op de Schrift en haar Goddelijk karakter zien” (182). Waarom niet? Hierom niet: „de Goddelijke waarheid ervan kan de mensch niet zijn verstand kennen, verstaan” (182).

2. „Als hij — Calvin — dan toch van het Geestesgetuigenis spreekt (en zoo ook onze Confessie) zoo ziet dit niet op de Schrift (182).

3. Niet op de Schrift slaat (bij Calvin) het getuigenis van den Heiligen Geest (183). Waarom niet? Hierom niet: „wilt het onjuist is, zó te schrijven, of te denken, „alsof het nog noodig was om het gebrek aan duidelijkheid van de Heilige Schrift aan te vullen” (183).

4. Calvin geeft... niet den indruk, alsof in het hart van elk geloovige de Heilige Geest getuigde, dat al deze boeken van God zijn (183).

5. De Confessie wijkt reeds beduidend van Calvin af, door het getuigenis des Heiligen Geestes te betrekken op al de 66 boeken als een canonisch geheel, als een canonische grootheid (184).

6. Calvin laat het Geestesgetuigenis alleen zijn de oorzaak, waardoor de Goddelijke waarheid in de Schrift ons beweegt tot een levend geloof (184).

7. Als Calvin tegenover het getuigenis van de Roomsche kerk aangaande de Heilige Schrift verwijst naar een beter, naar een getuigenis van God Zelf, door den Heiligen Geest, in de harten der geloovigen, dan heeft Calvin hier niet de Schrift op het oog, maar een andere verhouding tusschen Schrift en Kerk; dan „verbrak” hij hier de Roomsche afhankelijkheid der Schrift van de Kerk (188).

8. Dat bij het Woord Gods nog een bijkomend getuigenis van den Geest moet komen, kan Calvin niet bedoeld hebben (189).

Tot zoover dr Ubbink.

b) Heeft dr Ubbink Calvin hier recht verstaan, vragen we nu? Heeft hij den hervormer zelf aan het woord doen komen, diens opinie recht weergegeven, diens probleemstelling zuiver gesteld, en verstaan, en — overgenomen?

Het spijt ons, het te moeten zeggen: wij gelooven daar niets van.

Ten bewijze wijzen we — zonder op details in te gaan — op

aa) enkele citaten van Calvin, die reeds zonder nadere toelichting weerspreken, wat dr Ubbink van Calvin beweert;

bb) uitspraken van calvinistische belijdenisschriften;

cc) Calvijn's probleemstelling, voorzover deze hier ter zake doet.

* * *

aa) We laten eerst enkele citaten van Calvin volgen.

1. Uit de Institutie (we kiezen voor het gemak de prachtige vertaling van dr A. Sizoo) wijzen we allereerst op I, 7, Sizoo bl. 42: Aangezien... alleen de Schriften bestaan, door welke het den Heere goedgedacht heeft zijn waarheid tot een eeuwige gedachtenis te doen voortleven, bezit de Schrift door geen ander recht een volledig gezag bij de geloovigen, dan wanneer zij gelooven, dat ze uit den hemel is voortgekomen.

2. Daarom wordt het hoogste bewijs van de waarheid der Schrift overal ontleend aan den Persoon Gods, die in haar spreekt (46/7).

3. Omdat het den goddeloozen menschen toeschijnt, dat de godsdienst slechts berust op opvatting, begeeren zij... dat door redeneering aangeleerd wordt, dat Mozes en de profeten van Godswege gesproken hebben. En toch antwoord ik, dat het getuigenis des Geestes voortreffelijker is dan alle redeneering. Want evenals God alleen een voldoende getuige is aangaande zichzelf in zijn Woord, zoo zal ook dat Woord niet eerder geloof vinden in de harten der menschen, dan wanneer het door het inwendige getuigenis des Geestes bevestigd wordt. Dezelfde Geest dus, die door den mond der profeten gesproken heeft, moet in onze harten doordringen om ons te overtuigen, dat zij getrouwelijk hebben uitgesproken, wat hun van Godswege opgedragen was (48; het zou hier knoeien zijn, als men hier tusschen „Woord Gods” en „Schrift” het uit den laatsten tijd bekende onderscheid maakte, in dit bepaalde citaat).

4. Zij, die door den Heiligen Geest innerlijk onderwezen zijn, vinden volkomen rust bij de Schrift... (dit moet onveranderlijk vastgesteld worden, evenals dit:) dat deze (n.l. de Schrift) haar geloofwaardigheid in zichzelf heeft, en niet onderworpen mag worden aan bewijsvoering en redeneering, en dat ze NIET-TEMIN de zekerheid, die ze bij ons VERDIENt te hebben, door het getuigenis des Geestes verkrijgt (48/9). Want OOK AL verwerft zij zichzelf door haar eigen majesteit eerbied, zoo grijpt ze toch ons EERST DAN ERNSTIG AAN, wanneer ze doord den Geest in onze harten verzegeld is. Door diens kracht dus verlicht... stellen wij als zekerder dan zeker vast (evenals of wij daar de Godheid van God zelf aanschouwden) dat zij (n.l. de Schrift) door den dienst van menschen, van Gods eigen mond zelf tot ons gekomen is (49).

5. Ik zeg hierin niets anders, dan wat IEDER GELOOVIJGE bij zichzelf waarneemt, behalve alleen, dat mijn woorden ver beneden een rechtmatige uitlegging van het onderwerp blijven (49).

6. Dwaalgeesten voeren aan, dat het onwaardig is den Geest Gods... te onderwerpen aan de Schrift. Alsof het smadelijk zou zijn voor den Heiligen Geest, zichzelf overal gelijk en gelijkvormig te zijn (66).

7. Paulus geeft in 2 Cor. 3:8 ontegenzeggelijk te kennen, dat de Heilige Geest zoo gehecht is aan zijn waarheid, die Hij in de Schriften heeft uitgedrukt, dat Hij eerst dan zijn kracht aan den dag doet komen en openbaart, wanneer vaststaat, dat het Woord den passenden eerbied en de waardigheid ontvangt. En hiermee is niet in strijd, wat kort te voren gezegd is, dat het Woord zelf niet zeer vast is voor ons, wanneer het niet bevestigd wordt door het getuigenis des Geestes. Want met een wederkeeringen band heeft de Heere de zekerheid van zijn Woord en zijn Geest onderling verbonden (67).

(Tot zoover de Institutie, vertaling-Sizoo).

8. Heel de leer des heils zou tevergeefs in de Schriften ons zijn overgegeven, indien niet God door Zijn Geest ons hart, onzen geest, (mentes nostras) tot haar (die leer der SCHRIFTEN) op hief (Corp. Ref. Op. Calv. 49, 341).

9. De wet Gods (in de SCHRIFT) ons voorschrijvend, wat goed is, betoert ons NIET, tenzij God door Zijn Geest hen, die hij tevoren onderwezen heeft, ook regeert; VERGEEFS klinkt de (in de Schrift uitgedrukte) leer ons in de ooren, als niet Gods Geest krachtig (met effect) in ons hart indringt (Op. 32, 275).

10. Alle uitverkorenen gevoelen in zich de overeenstemming van het uitwendige Woord en van de verborgen kracht des Geestes (48, 251).

(Geen van deze citaten raakt de „andere verhouding” tusschen „Schriften Kerk”, zie Ubbink, citaat 7).

* * *

bb) De Confessio Gallicana betreft in art. 4 wel zeer nadrukkelijk het getuigenis des Geestes op de Schrift als canoniek geheel, het geheel der 66 kanonieke boeken. Immers, dit getuigenis leert daar die kanonieke boeken onderscheiden van de apokriefe; le temoignage et persuasion intérieure du Saint-Esprit... nous les fait discerner d'avec les autres livres ecclésiastiques, sur lesquels, encore qu'il soient

utiles, on (De Conf. overeenkomst den en dan ook en drie Parijs gezigt, we De Co eveneens SCHRIFT erkend w suasion d divine al of the He Word is ken den kerk het Arm van haar wezig ge stempel.

cc) Na bleemstel Moest m trekken v kort d Schrift volstrekt vaststalle Nu, da opinie va Maar v stellig h zakelijke band mel Dr Ubl onthoude sen; wat Maar v uit Calv vormer n intuïtie” zeer stelli nódig genis... Immers, eigen kra blind; de blind h al is he ziende g licht kar genade n verlichtin mensch l vandaar op het moet jui genis be

Zó we heid der hij zels wetend” loovigen scheiding zich over en wettig leest op dr Ubbin kerk-ador (dat imm heet) de overeenki dan tegen eigen n anderen zegt: de over Ron tuigenis bodig. De zelf de leenen; e met alle de predi sterkte, Geestes „kerk” v ondersche vijn, pla daarna on laat (gemeen

Wij on ruimte, v van bree bij Calvijn hum inh looven w reeds n wordt, d beroept, heeft voo Calvijn i wezenlijk